

KRIMINĀLTIESĪBU NORMAS SKAIDRĪBA KĀ KONSTITUCIONĀLA VĒRTĪBA

CLARITY OF LEGAL PROVISIONS IN CRIMINAL LAW AS CONSTITUTIONAL VALUE

Diāna Hamkova, Dr. iur.

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes
Krimināltiesisko zinātņu katedras docente

Summary

The author has inspected compliance of legal provisions in criminal law with the demands of clarity by focusing on dispositions of particular sections in the Special Part of Criminal Law. In author's opinion, legal provision in criminal law is not sufficiently clear in cases when the wording does not include clear criteria for setting apart administrative violation and criminal offence. Legal provision is structured by using legally undetermined concepts, concepts with initially undetermined scope, open legal concepts without guidelines provided by legislator are employed. Compliance of legal provisions in criminal law is reduced by the stream of legal provisions, regular amendments of existing legal provisions, speed of making new legal precepts and amendments, as well as the fact that criminal law is becoming increasingly complicated.

Atslēgvārdi: Krimināllikums, krimināltiesību norma, tiesību normas skaidrība

Keywords: Criminal Law, criminal law norm, clarity of legal provision (norm)

Raksta mērķis ir pievērsties tiesību normas skaidrības jautājumiem krimināltiesībās, aplūkojot konkrētas Krimināllikuma Sevišķās daļas pantu dispozīcijas.

Prasība pēc tiesību normas skaidrības ir nostiprināta gan Latvijas Republikas Satversmē, gan Eiropas Padomes Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā (turpmāk – Konvencija), gan Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk – ECT) un Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedumos.

Konvencijas 7. panta pirmajā daļā noteikts, ka nevienu nedrīkst apsūdzēt kriminālnoziedzumā tāda nodarījuma vai nolaidības dēļ, kas saskaņā ar izdarīšanas brīdi spēkā bijušo valsts iekšējo likumdošanu vai starptautiskajām tiesībām nebija kriminālnoziedzums. Tāpat nedrīkst piespriest smagāku sodu nekā tas, kas bija jāpiemēro kriminālnoziedzuma izdarīšanas brīdī.¹ Konvencijas 7. pants vispārējā formā satur principu, ka krimināltiesībās atbildībai par tiesībpārkāpumu un sodam jābūt noteiktiem saskaņā ar likumu (lat. val. – *nullum crimen, nulla poena*

¹ Eiropas Padomes Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Parakstīta Romā 04.11.1950. Latvijā spēkā no 27.06.1997. Pieejams: <http://www.mkparstavis.am.gov.lv/?id=41> [aplūkots 11.01.2019.].

sine lege). Nostiprinātā prasība tiek atzīta par izpildītu, ja apsūdzētajam ir iespēja no tiesību normas teksta zināt (nepieciešamības gadījumā arī izmantojot interpretāciju, kas ietverta tiesu nolēmumos), par kādu tieši darbību vai bezdarbību noteikta kriminālatbildība.²

Latvijas Republikas Satversmes 90. pants noteic, ka ikvienam ir tiesības zināt savas tiesības.³ “Tikai persona, kas zina savas tiesības, spēj tās efektīvi īstenot un – nepamatota aizskāruma gadījumā – aizstāvēt taisnīgā tiesā.”⁴ Pamatnosacījums, kas izriet no Latvijas Republikas Satversmes 90. panta, ir tiesību normu paredzamība, skaidrība un saprotamība, tas ir, normas saturam ir jābūt tādām, lai privātpersona zinātu, kādas tiesiskās sekas rodas no noteiktiem juridiskiem faktiem vai noteiktas rīcības, lai viņa varētu izdarīt apzinātu izvēli un vajadzības gadījumā pielāgot savu rīcību normas prasībām.⁵ Līdz ar to acīmredzami divdomīgos un grūti saprotamos vārdos izteikta norma nevar tikt piemērota privātpersonai par ļaunu, uzliekot viņai saistības, tiesību ierobežojumus vai sodoša rakstura sankcijas.⁶

Latvijas Republikas Satversmes 90. pantam ir būtiska nozīme krimināltiesību jomā. Juris Rudevskis pamatoti akcentē, ka “Latvijas Republikas Satversmes 90. pants īpaši garantē tiesības uz krimināltiesību normu skaidrību un paredzamību. It sevišķi tas attiecas uz Krimināllikuma Sevišķās daļas pantu dispozīcijām”.⁷ Arī Latvijas Republikas Satversmes tiesa ir akcentējusi: ievērojot to, ka kriminālatbildība ir smagākais juridiskās atbildības veids un tās sekas var būtiski ietekmēt personas dzīvi arī pēc kriminālsoda izciešanas, kriminālatbildību paredzošām normām jābūt saturiski noteiktākām nekā citu tiesību nozaru normām.⁸

Prasība pēc likuma skaidrības pati par sevi nav nemaz tik viennozīmīga, un arī skaidrības izpildes kritēriju konstatācija nav vienkārša. Paredzamība nenozīmē, ka absolūti visām tiesību normām ir jābūt viegli saprotamām ikvienam sabiedrības loceklim neatkarīgi no viņa izglītības veida un līmeņa, un autore pievienojas šim viedoklim.⁹ ECT ir akcentējusi, ka ar skaidrības principu nav pretrunā tiesību normas, kas nav nedz divdomīgas, nedz iekšēji pretrunīgas, bet kuru satura pilnīgai izpratnei vidusmēra cilvēkam tomēr jālūdz lietpratēja (advokāta, eksperta u. tml.) padoms.¹⁰ Šāda interpretācija no atsevišķu autoru puses tiek vērtēta visai piesardzīgi, norādot, ka uz to attiecināms plānā ledus princips, kas var nonākt pretrunā ar paredzamības prasību.¹¹ ECT norādītajai atziņai, ka tiesību normas “satura pilnīgai izpratnei” vidusmēra cilvēkam ir jālūdz tiesībspeciālista padoms, var pievienoties, piebilstot, ka krimināltiesību norma var tikt atzīta par pietiekami

² ECT spriedums lietā *Del Rio Prada v. Spain* (iesnieguma Nr. 42750/09), 79. punkts, 21.10.2013.

³ Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts 15.02.1922.

⁴ Satversmes tiesas 20.12.2006. spriedums lietā Nr. 2006-12-01, 16. punkts. Latvijas Vēstnesis, 2006, Nr. 206.

⁵ ECT spriedums lietā *Medvedyev and others v. France*. 3394/03, 29.03.2010. Para 80.

⁶ Rudevskis J. Komentārs Latvijas Republikas Satversmes 90. pantam. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 69. lpp.

⁷ *Ibid.*, 70. lpp.

⁸ Satversmes tiesas 21.02.2019. spriedums lietā Nr. 2018-10-0103. Latvijas Vēstnesis, 2019, Nr. 40.

⁹ ECT spriedums lietā *Medvedyev and others v. France*. 3394/03, 29.03.2010.

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ Murphy C. C. *The Principle of Legality in Criminal Law under the ECHR*. *European Human Rights Law Review*, 2010, Vol. 2. Citēts pēc: Strada-Rozenberga K. Krimināltiesības: tiesiskā drošība krimināltiesībās un kriminālprocesā. Grām.: *Vispārējie tiesību principi: Tiesiskā drošība un palāvība*. Valsts pārvalde. *Business Jurisprudence*. Rakstu krājums. Autoru kolektīvs R. Baloža vadībā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2017, 81. lpp.

skaidru, ja no tās redakcijas ir saprotams, kas ir aizliegts un kas ir šīs tiesību normas adresāts.

Latvijas Republikas Satversmes tiesa, atsaucoties uz Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas atziņām, akcentējusi, ka “pienākums pieņemt tādas normas, kuras ir pietiekami skaidras, nevar tikt pārspilēts. Tādā gadījumā likumi kļūtu pārāk sastinguši un kazuistiski un tie vairs nebūtu taisnīgi, ņemot vērā attiecību mainību vai konkrētās lietas īpašos apstākļus”.¹² Tā kā likumi pēc savas juridiskās dabas ir abstrakti uzvedības priekšraksti, to formulējums nevar būt absolūti precīzs.¹³ Arī tiesību teorijā pausta līdzīga atziņa – jo lielāka ir normas konkrētība, jo vairāk sašaurinās to gadījumu loks, kuri var tikt atzīti par atbilstošiem dotajai normai. “Normas konkrētība padara to “seklāku”.”¹⁴

Var piekrist, ka pārāk detalizēts noziedzīga nodarījuma sastāva apraksts padarītu normu pārāk apjomīgu, smagnēju un izplūdušu, kas kopumā likumu pārvērstu par nevajadzīgi aprakstošu. Konstruējot tiesību normu pietiekami augstā abstrakcijas pakāpē, jāņem vērā, ka tiesību normā izmantotajiem formulējumiem, jēdzieniem un izteiksmes stilam ir jāatbilst gan juridiskās tehnikas, gan valodniecības, gan likuma sistēmas prasībām. Civillikuma 4. pantā noteikts, ka likuma noteikumi ir tulkojami vispirms pēc to tieša jēguma.¹⁵ Izejas punkts likumdevēja gribas noskaidrošanai ir tiesību normas gramatiskā iztulkošana. Konstruējot krimināltiesību normu, ir ļoti svarīgi apzināties, ka vienīgi gramatiskā tulkošanas metode ir pieejama krimināltiesību normas adresātam. Citas metodes, ievērojot adresāta ierobežotās zināšanas jurisprudences jomā, faktiski nav piemērojamas. Vēsturiskā, sistēmiskā un teleoloģiskā metode ir efektīvs līdzeklis, ko interpretācijas procesā var izmantot vienīgi tiesību speciālists. Tas arī nosaka prasību, ka tiesību normas konstrukcijā izmantotajiem terminiem un to savstarpējai saistībai jābūt pietiekami skaidrai un saprotamai. Arī Augstākā tiesa ir akcentējusi, ka tiesību norma, kura ir formulēta neskaidri, nesaprotami, valodnieciski nepietiekami un nenoteikti, zaudē savu mērķi.¹⁶

Ievērojot krimināltiesību represīvo raksturu, krimināltiesību normu skaidrībai ir īpaši liela nozīme cilvēka pamattiesību nodrošināšanā.

Prasība pēc tiesību normas skaidrības izriet arī no Krimināllikuma (turpmāk arī – KL)¹⁷ 1. panta pirmās daļas, kurā teikts, ka pie kriminālatbildības saucama un sodāma tikai tāda persona, kura ir vainīga noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, tas ir, kura ar nodomu (tīši) vai aiz neuzmanības izdarījusi šajā likumā paredzētu nodarījumu, kam ir visas noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes. KL 1. panta ceturtajā daļā reglamentēts, ka nodarījumu nevar atzīt par noziedzīgu, likumu piemērojot pēc analogijas.

Raksta turpinājumā autore pievērsīsies atsevišķu Krimināllikuma Sevišķās daļas pantu dispozīcijām, kuru atbilstība skaidrības prasībām ir apšaubāma.

¹² Sk. Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedumu lietā Nr. 2 BvL 4/62 BVerfGE 14, 25. Citēts pēc: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 16.12.2008. spriedums lietā Nr. 2008-09-0106. Latvijas Vēstnesis, 2008, Nr. 197.

¹³ ECT 28.08.2018. spriedums lietā Seychell v. Malta, pieteikums Nr. 43328/14, 43. punkts. Citēts pēc: Satversmes tiesas 21.02.2019. spriedums lietā Nr. 2018-10-0103. Latvijas Vēstnesis, 2019, Nr. 40.

¹⁴ Melčis E. Juridisko jēdzienu un normu abstraktums kā tiesību sistēmu vienojošs elements. Grām.: Mūsdienu tiesību teorijas atziņas. Rakstu krājums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 1999, 26.–27. lpp.

¹⁵ Civillikums: LV likums. Pieņemts 28.01.1937.

¹⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 11.03.2010. spriedums lietā SKA-83/2010, 8. punkts.

¹⁷ Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998.

KL 125. panta otrā daļa, 126. panta otrā daļa un 130. panta trešā daļa ar 2017. gada 8. jūnija likumu "Grozījumi Krimināllikumā"¹⁸ tika papildināta ar jaunu kvalificējošu pazīmi – noziedzīgs nodarījums izdarīts "pret personu, ar kuru noziedzīgā nodarījuma izdarītājs ir vai ir bijis neregistrētās laulāto attiecībās". Izmaiņas stājās spēkā ar 2018. gada 1. janvāri, un jau 2018. gada 13. februārī Latvijas Republikas Saeimas Juridiskā komisija Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Civiltiesisko un Krimināltiesisko zinātņu katedrai lūdza sniegt skaidrojumu, vai jēdziens "neregistrētās laulāto attiecības" ir tiesiski noteikts un vai no tiesību teorijas viedokļa šīs Krimināllikuma normas atbilst tiesiskās noteiktības principam.

Atbildes sniedzēji norādīja, ka jēdziens "neregistrēta laulība" nav sastopams nedz Civillikumā, nedz arī Civilprocesa likumā, līdz ar to nav saprotams, kas varētu ietilpt šā jēdziena tvērumā civiltiesībās un kādās situācijās tas būtu pielietojams. Juridiski noteiktas laulāto attiecības rodas vien pēc to pienācīgas reģistrācijas, līdz ar to juridiski nevar tikt noteiktas "neregistrētās reģistrētās attiecības".¹⁹

Ar 2018. gada 26. aprīļa likumu "Grozījumi Krimināllikumā"²⁰ minētā kvalificējošā pazīme KL 125. panta otrajā daļā, 126. panta otrajā daļā un 130. panta trešajā daļā tika izteikta jaunā redakcijā, likumdevējam nosakot, ka nodarījums izdarīts "pret personu, ar kuru noziedzīgā nodarījuma izdarītājs ir vai ir bijis pastāvīgās intīmās attiecībās". Latviešu valodas vārdnīcā skaidrots, ka "pastāvīgs" nozīmē 'nepārtraukts, arī biežs, nemainīgs; tāds, kas domāts ilgākam laikam; tāds, kas darbojas, ko dara ilgāku laiku, regulāri'.²¹ Savukārt termins "intīms" Latviešu konversācijas vārdnīcā skaidrots kā 'draudzīgs, tuvs'.²² Oksfordas vārdnīcā norādīts, ka "intīms" attiecināms uz cilvēka personisko dzīvi, viņa jūtām, iekšējo pasauli.²³

To, cik noteikta ir vārdkopa "pastāvīgās intīmās attiecībās", protams, parādīs tiesu prakse, tomēr pirmšķietami jāsecina, ka arī jaunieviestais formulējums nav atzīstams par īpaši veiksmīgu, jo īsti jau nav saprotams, vai ar intīmām attiecībām domātas seksuāla rakstura attiecības, vai arī tās varētu būt vienkārši tuvas, draudzīgas attiecības, kas izveidojušās starp kolēģiem, draugiem u. tml.

KL 256. panta otrajā daļā atbildība ir pastiprināta, ja narkotisko vielu saturošu augu neatļauta sēšana vai audzēšana notikusi *lielās platībās*. No KL 256. panta otrās daļas formulējuma izriet, ka lielās platības ir galvenais un vienīgais kvalificēta sastāva kritērijs, kura legāls skaidrojums diemžēl normatīvi nav nostiprināts.

Krimināllietu departaments, skaidrojot terminu "lielas platības", norādījis, ka ikkatrā konkrētā gadījumā ir jāņem vērā tā teritorijas platība, kurā speciāli tiek iesēti un audzēti narkotiskās vielas saturoši augi, kā arī narkotisko vielu saturošu augu daudzums, skaits konkrētā platībā, audzēšanas blīvums, kā arī augu veids.²⁴

Jebkurā tiesību sistēmā, ieskaitot krimināltiesības, neatkarīgi no tā, cik skaidri tiesību norma ir formulēta, nenovēršami eksistē tiesas sniegtās interpretācijas

¹⁸ Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 08.06.2017.

¹⁹ Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Civiltiesisko un Krimināltiesisko zinātņu katedru skaidrojums par jēdzienu "neregistrētās laulāto attiecības". Nepublicēts materiāls.

²⁰ Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 26.04.2018.

²¹ Latviešu valodas vārdnīca. Rīga: Avots, 2006, 803. lpp.

²² Latviešu konversācijas vārdnīca. VII sēj. Rīga: A. Gulbja spiestuve, 1931–1932, 13021. sl.

²³ Oksfordas vārdnīca. Pieejams: <https://lv.oxforddictionaries.com/skaidrojums/intims> [aplūkots 23.01.2019.].

²⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 22.09.2011. lēmums lietā SKK-525/2011, krimināllieta Nr. 11815001110.

elements.²⁵ ECT ir akcentējusi – “ kaut arī Tiesa noteikti piekrīt tam, ka valsts likums vislabāk spēj interpretēt attiecīgās valsts tiesas, tā tomēr vēlreiz norāda – Konvencijas 7. pantā ietvertais princips, ka noteikt noziedzīgu nodarījumu un paredzēt sodu var tikai likums, liedz krimināllikumam tulkot paplašināti, interpretējot par sliktu apsūdzētajam”.²⁶

“Lielas platības” ir jēdziens, kas pieskaitāms atklāto juridisko jēdzienu klāstam, līdzīgi kā Krimināllikumā izmantotie jēdzieni “būtisks kaitējums” un “smagas sekas”. Atklātus juridiskus jēdzienus raksturojoša pazīme ir to augstā abstrakcijas pakāpe, bet tajā pašā laikā arī fakts, ka citā attiecīgā normatīvā tiesību akta daļā vai citā normatīvajā tiesību aktā ir atrodamas vadlīnijas šo jēdzienu piepildīšanai ar saturu.²⁷ Tieši tā tas ir ar kategorijām “būtisks kaitējums” un “smagas sekas” – to kritēriji ir doti likumā “Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību”.²⁸ Domājams, ka arī “lielu platību” vadlīnijas būtu jāsniedz likumdevējam.

Raksta autores ieskatā Latvijas Republikas Satversmes 90. pantā noteiktais princips ir pārkāpts arī gadījumos, kad tiesību normas formulējums nesatur skaidrus kritērijus administratīva pārkāpuma un kriminālsodāma nodarījuma nošķiršanai.

Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 201.¹⁰ panta ceturtajā daļā²⁹ ir paredzēta atbildība par stratēģiskas nozīmes preču importa, eksporta, pārvietošanas un tranzīta noteikumu pārkāpšanu, savukārt KL 190.¹ pantā – par stratēģiskas nozīmes preču pārvietošanu pāri Latvijas Republikas valsts robežai jebkādā nelikumīgā veidā. Abās tiesību normās likumdevējs ir paredzējis atbildību par stratēģiskas nozīmes preču pārvietošanu pāri Latvijas Republikas valsts robežai. KL 190.¹ pantā likumdevējs izmantojis formulējumu “jebkādā nelikumīgā veidā”, savukārt Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 201.¹⁰ pantā atbildība noteikta par attiecīgu “noteikumu pārkāpšanu”.

Vārdkopas “noteikumu pārkāpšana” un “jebkādā nelikumīgā veidā” saturiski ir atzīstamas par tāpatīgām, tās neizslēdz viena otru un būtībā savstarpēji pārklājas. Krimināllietu departaments ir skaidrojis, ka, “vērtējot nelikumīgas pārvietošanas veidus, tie nav jāsalīdzina ar Krimināllikuma 190. pantā minētajiem preču kontrabandas izdarīšanas veidiem. Krimināllikuma 190.¹ pantā iekļauto noziedzīga nodarījuma sastāva priekšmetu aprīte ir aizliegta vai speciāli reglamentēta pati par sevi (*per se*)”.³⁰ Šāda atziņa ļauj secināt, ka jebkāds stratēģiskas nozīmes preču pārvietošanas noteikumu pārkāpums vienlaicīgi ir atzīstams par nelikumīgu pārvietošanas veidu. Tādējādi no tiesiskās noteiktības un samērīguma principa ir nepieciešams konkretizēt, kādi noteikumu pārkāpumi ir krimināli sodāmi, bet par kādiem būtu samērīgi paredzēt tikai administratīvo atbildību.

²⁵ ECT spriedums lietā Del Río Prada v. Spain [Lielā palāta], iesniegums Nr. 42750/09, 91.-93. punkts, 21.10.2013.

²⁶ Sk., piemēram, ECT spriedumu lietā Coëme and Others v. Belgium, ECT 2000-VII, 145. punkts; Kokkinakis v. Greece, judgment of 25 May 1993, Series A, No. 260-A. Citēts pēc: Комментарий к Конвенции о защите прав человека и основных свобод и практике ее применения. Под общей ред. д. ю. н. проф В. А. Туманова и д. ю. н. проф Л. М. Энтина. Москва: НОПМА, 2002, с. 121–122. Pieejams: http://www.echr.ru/documents/manuals/Norma01/Norma_01.pdf [aplūkots 19.12.2018.].

²⁷ Sniedzīte G. Tiesību normu iztulkošana praeter legem (II). Likums un Tiesības, 2005, 7. sēj., Nr. 11, 12. lpp.

²⁸ Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību: LV likums. Pieņemts 15.10.1998.

²⁹ Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss: LV likums. Pieņemts 07.12.1984.

³⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 05.12.2013. lēmums lietā SKK-0576-13.

Tiesību normu skaidrības jautājums var aktualizēties arī gadījumos, kad likumdevējs veic likuma grozījumus, izdarot izmaiņas iepriekšējā regulējumā.

Šajā sakarībā ir vērts pakavēties pie valsts amatpersonas jēdziena definējuma, kas noteikts KL 316. pantā. Sākotnējā KL 316. panta pirmās daļas redakcijā nebija norādīts, vai valsts vai pašvaldības kapitālsabiedrības amatpersona, ja tā pilda šajā pantā paredzētās funkcijas, uzskatāma par valsts amatpersonu. Savukārt likuma redakcijā, kas ir spēkā no 2014. gada 14. jūnija,³¹ tas ir skaidri pateikts: par valsts amatpersonām uzskatāmi valsts varas pārstāvji, kā arī ikviens persona, kura pastāvīgi vai uz laiku izpilda valsts vai pašvaldības dienesta pienākumus, tai skaitā valsts vai pašvaldības kapitālsabiedrībā.

Krimināllietu departaments savā 2017. gada 29. marta lēmumā atzina šos grozījumus par tādiem, kas precizē iepriekšējo tiesisko stāvokli: "Tas, ka Krimināllikuma 316. panta pirmā daļa ar 2014. gada 15. maija likumu "Grozījumi Krimināllikumā" izteikta jaunā redakcijā, nevar būt par pamatu pretēja secinājuma izdarīšanai, jo likumdevējs ir precizējis to personu loku (uzskaitījumu), kuras atzīstamas par valsts amatpersonām."³²

Kardināli atšķirīgu viedokli savā rakstā "Par valsts amatpersonas jēdzienu Krimināllikuma 316. panta pirmās daļas izpratnē" paudusi profesore Valentija Liholaja, norādot, ka KL 316. panta pirmā daļa ir izteikta jaunā redakcijā, paplašinot iepriekšējā regulējuma saturu, tādā veidā likumdevējam radot jaunu tiesisko stāvokli.³³ Tieslietu ministrija, komentējot profesores raukstā pausto, norādījusi, ka "grozījumu mērķis bija precizēt (ne paplašināt) iepriekšējo Krimināllikuma 316. panta pirmās daļas redakciju [...]".³⁴ Identisku viedokli paudis arī Māris Leja: "Izdarītie papildinājumi KL 316. pantā ir likuma precizējums, nevis jauna tiesiskā stāvokļa radīšana."³⁵ Diskusija par KL 316. pantā paredzēto valsts amatpersonas jēdziena izpratni uzskatāmi apliecina tā skaidrības trūkumu. Gadījumos, kad augstas raudzes juristiem ir kardināli atšķirīgas pozīcijas tiesību normu izpratnes jautājumā, domājams, ka tas vien jau apliecina tiesību normas tiesiskās noteiktības trūkumu.

Līdzīga problemātika vērojama arī saistībā ar KL 296. pantā ietverto regulējumu. KL 296. panta pirmajā daļā ir noteikta atbildība par tiesas nolēmuma vai prokurora priekšraksta par sodu neizpildīšanu vai izpildes kavēšanu, ja to izdarījusi persona, kurai tas pēc likuma vai uzlikta uzdevuma bija jāizpilda. Likuma redakcijā līdz 2015. gada 2. decembrim likumdevējs 296. pantā bija paredzējis atbildību par tiesas sprieduma vai lēmuma vai prokurora priekšraksta par sodu tīšu neizpildīšanu vai izpildes kavēšanu. Ar 2015. gada 29. oktobra likumu "Grozījumi Krimināllikumā"³⁶ KL 296. pantā tika izdarītas izmaiņas, kuru rezultātā

³¹ Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 15.05.2014.

³² Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 29.03.2017. lēmums lietā SKK-J-145/2017.

³³ Plašāk sk.: Liholaja V. Par valsts amatpersonas jēdzienu Krimināllikuma 316. panta pirmās daļas izpratnē. Jurista Vārds, 20.03.2018., Nr. 12

³⁴ Tieslietu ministrijas komentārs profesores V. Liholajas rakstam "Par valsts amatpersonas jēdzienu Krimināllikuma 316. panta pirmās daļas izpratnē". Jurista Vārds, 20.03.2018., Nr. 12. Pieejams: <https://www.juristavards.lv/doc/272429-par-valsts-amatpersonas-jedzienu-kriminallikuma-316panta-pirmas-dalas-izpratne/#komentari> [aplūkots 05.03.2019.].

³⁵ Lejas M. komentārs profesores V. Liholajas rakstam "Par valsts amatpersonas jēdzienu Krimināllikuma 316. panta pirmās daļas izpratnē". Jurista Vārds, 20.03.2018., Nr. 12. Pieejams: <https://www.juristavards.lv/doc/272429-par-valsts-amatpersonas-jedzienu-kriminallikuma-316panta-pirmas-dalas-izpratne/#komentari> [aplūkots 05.03.2019.].

³⁶ Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 29.10.2015.

panta pirmās daļas dispozīcijā ietverta norāde: “[..] ja to izdarījusi persona, kurai tas pēc likuma vai uzlikta uzdevuma bija jāizpilda”, un pants papildināts ar otro daļu, kurā atbildība pastiprināta, ja panta pirmās daļas dispozīcijā norādītās darbības izdarījusi valsts amatpersona. Jau pirmskara Latvijas tiesu praksē tika atzīts, ka likuma interpretācijai var noderēt likuma sagatavošanas materiālos izteiktie uzskati par likuma cēloni un mērķi.³⁷ Tieslietu ministrija savā pavadvēstulē Saeimas Juridiskajai komisijai priekšlikumam pie likumprojekta “Grozījumi Krimināllikumā” (Nr. 187/Lp12)³⁸ norādījusi, ka “priekšlikums Nr. 8 paredz izdarīt grozījumus KL 296. pantā, konkrētizējot šī panta tvērumu, t. i., viennozīmīgi nosakot, ka pēc minētā panta pie atbildības tiek saukta nevis tā persona, attiecībā uz kuru ir pieņemts tiesas nolēmums, bet persona, kurai tas pēc likuma vai uzlikta uzdevuma bija jāizpilda, vai valsts amatpersona, kurai bija pienākums to izpildīt”.

Tieslietu ministrijas pavadvēstulē sniegtais skaidrojums, kā arī nepārprotamā norāde: “Priekšlikums Nr. 8 paredz izdarīt grozījumus KL 296. pantā, konkrētizējot šī panta tvērumu” ļauj secināt, ka ar 2015. gada 29. oktobra likumu “Grozījumi Krimināllikumā” veiktās izmaiņas KL 296. pantā atzīstamas par likuma precizējumu, nevis jauna tiesiskā stāvokļa radīšanu, tādējādi šāda paredzētā nodarījuma subjekta izpratne ir attiecināma arī uz tiem gadījumiem, kas nonākuši tiesību aizsardzības iestāžu redzeslokā līdz šo grozījumu izdarīšanai.

Krimināllikuma Sevišķās daļas tiesību normai, kas aizsargā pašas nozīmīgākās indivīda, valsts un sabiedrības intereses, draudot ar smagāko juridiskās atbildības veidu, ir jābūt pietiekami saprotamai un noteiktai. Jaņem vērā, ka tas, ja netiek ievērota prasība pēc tiesību normas skaidrības, rada arī citu konstitucionāli aizsargātu principu apdraudējumu, piemēram, tiek apdraudētas personas tiesības uz taisnīgu tiesu. Krievijas Federācijas Konstitucionālā tiesa atzinusi, ka tiesību normas satura nenoteiktība rada iespēju neierobežotai rīcības brīvībai tiesību piemērošanas procesā un noved pie patvaļas, kā rezultātā tiek pārkāpts vienlīdzības un tiesiskuma princips.³⁹ Arī krimināltiesību teorijā pausta atziņa, ka likumības princips satur aizliegumu likumdevējam pieņemt pārlietu neskaidras normas.⁴⁰

Krimināltiesību normu atbilstību skaidrības principa prasībām mazina vairāki iemesli. Savā ziņā šā principa ievērošanu ierobežo tiesību normu plūdi,⁴¹ kā arī regulāru grozījumu veikšana jau esošajās normās.⁴² Tā kā sabiedrība ir likusi nepamatoti augstas cerības uz to, ka Krimināllikums atrisinās visas iespējamās sociālās, ekonomiskās un citas problēmas, likumdevējs, cenšoties apmierināt šīs cerības, ar ievērojamu regularitāti rada gan jaunas tiesību normas, gan veic izmaiņas esošajās. Lai arī daudzos gadījumos grozījumu nepieciešamība ir objektīvi pamatota, tā izriet gan no starptautisko tiesību aktu prasībām, gan to nosaka valsts iekšējās prasības, tomēr tas nemaina lietas būtību. Viens no iemesliem, kādēļ cieš tiesību

³⁷ Konradi F., Valters A. Civilprocesa nolikums ar Latvijas Senāta kasācijas departamenta paskaidrojumiem. 1932. gada izdevums. Rīga: Jūrists, 1933, 37. lpp.

³⁸ Npublicēts materiāls.

³⁹ Постановление Конституционного Суда Российской Федерации от 14 ноября 2005 г., N 10-П. Pieejams: <http://legalacts.ru/doc/postanovlenie-konstitutsionnogo-suda-rf-ot-14112005-n/> [aplūkots 06.02.2019.].

⁴⁰ Krauss D., Pastile J. K. Krimināltiesību pamatjautājumi Latvijā un Vācijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2002, 38.–39. lpp.

⁴¹ Satversmes tiesas priekšsēdētājas vietnieces Sanitas Osipovas uzruna rakstu krājuma “Vispārējie tiesību principi: tiesiskā drošība un tiesiskā palāvība: Valsts pārvalde. Business. Jurisprudence” atvēršanā. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv> [aplūkots 28.12.2018.].

⁴² Plašāk sk.: Strada-Rozenberga K. 2017, 92.–97. lpp.

normu kvalitāte, ir arī temps, kādā notiek darbs pie jaunu tiesisko priekšrakstu radīšanas vai izmaiņu izdarīšanas jau esošajos. Tāpat jāņem vērā, ka krimināltiesības kļūst arvien komplicētākas, to robežas paliek arvien abstraktākas, tās operē ar augstas sarežģītības jēdzieniem, kuru sākotnējais regulējums ir meklējams citās tiesību nozarēs. Var tikai pievienoties viedoklim, ka, piemēram, nodokļu tiesības ir tik sarežģītas, ka nav izprotamas pat speciālistiem.⁴³ Tie ir faktori, kas savā ziņā izskaidro, kāpēc krimināltiesību normu kvalitāte dažkārt neatbilst skaidrības principa prasībām.

Kopsavilkums

1. Konstruējot krimināltiesību normu ar pietiekami augstu abstrakcijas pakāpi, jāņem vērā, ka tiesību normā izmantotajiem formulējumiem, jēdzieniem un izteiksmes stilam ir jāatbilst gan juridiskās tehnikas, gan valodniecības, gan likuma sistēmas prasībām.
2. Piekritot ECT norādītājai atziņai, ka tiesību normas "satura pilnīgai izpratnei" vidusmēra cilvēkam ir jālūdz tiesībspeciālista padoms, akcentējams, ka krimināltiesību norma var tikt atzīta par pietiekami skaidru, ja no tās redakcijas ir saprotams, kas ir aizliegts un kas ir šīs normas adresāts.
3. Rakstā aplūkotās Krimināllikuma Sevišķās daļas tiesību normu dispozīcijas nav formulētas pietiekami skaidri.
  - 3.1. KL 256. panta otrajā daļā ietvertais jēdziens "lielas platības" ir pieskaitāms atklāto juridisko jēdzienu klāstam, kura kritērijiem, līdzīgi kā tas ir "būtiska kaitējuma" un "smagu seku" gadījumā, vajadzētu būt noteiktiem likumā "Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību".
  - 3.2. Latvijas Republikas Satversmes 90. pantā noteiktais princips ir pārkāpts arī gadījumos, kad tiesību normas formulējums nesatur skaidrus kritērijus administratīva pārkāpuma un kriminālsodāma nodarījuma nošķiršanai un ja tiesību normas formulējumā tiek lietoti juridiski nenoteikti jēdzieni, piemēram, "neregistrētas laulāto attiecības", kā arī jēdzieni, kuru tvērumš jau sākotnēji ir nenoteikts, piemēram, jēdziens "pastāvīgas intīmas attiecības".
  - 3.3. Juridiskajā telpā izvērstā diskusija par KL 316. pantā paredzēto valsts amatpersonas jēdziena izpratni uzskatāmi apliecina tā skaidrības trūkumu. Augstas raudzes juristu kardināli atšķirīgās pozīcijas tiesību normas interpretācijā ir uzskatāms apliecinājums tiesību normas tiesiskās noteiktības trūkumam.
4. Krimināltiesību normu atbilstību skaidrības principa prasībām mazina tiesību normu plūdi, regulāru grozījumu veikšana jau esošajās normās, temps, kādā notiek darbs pie jaunu tiesisko priekšrakstu radīšanas, vai izmaiņu izdarīšana jau esošajos priekšrakstos, un fakts, ka krimināltiesības kļūst arvien komplicētākas.

⁴³ Haft F. Juristische Rhetorik. 6., unveränd. Aufl. Freiburg: Alber, 1999, S. 21. Citēts pēc: Bārdiņš G. Normativizācija kā viens no tiesu pārslodzes cēloņiem. Pieejams: https://www.dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/53konf/tiesibas/Bardins.pdf [aplūkots 31.01.2019.].